

RAPORT ASUPRA TEZEI DE DOCTORAT A DLUI N. B E N C H E A,
 întitulată: LORD BYRON. Viața, opera și influența sa în literatura română.

Dl. N. Benchea prezintă ca teză de doctorat în limba și literatură engleză un studiu dezvoltat intitulat Lord Byron. Viața, opera și influența sa în literatura română. Prin însuși titlul său, lucrarea se adresează în cele mai bune timpuri specialiştilor în literatura engleză și în literatura comparată. Prima parte a ei, intitulată Viața de libertate, suferință și glorie, se ocupă cu biografia poetului englez și cuprinde 127 pagini; partea a doua, care se întinde pe 160 pagini, este intitulată Prodigioasa operă poetică, triumf al romantismului și aduce o descriere a operei byroniene; partea a treia, mai modestă și ca întindere /cuprindem numai 73 pagini/ și ca titlu /-Influența lui Byron în literatura română -/ este închinată studiului soartei poetului englez în literatura română; partea a patra conține Bibliografia, partea a cincea indică cele de nume proprii, după care urmează Tabla de materii.

Ceea ce trebuie notat de la început sânt dificultățile pe care un studiu de acest fel le ridică în fața cercetătorilor. Sântem la 125 de ani de la moartea marelui cântăreț al libertății popoarelor și în vremea aceasta studii adâncite au fost închinete vieții sale, operei sale și influenței pe care aceasta operă a exercitat-o asupra literaturilor lumii. Evident, faptul nu interzice reluarea temei, o interpretare nouă a personalității poetului sau adâncirea operei sale. Operația cere însă anumite condițiuni științifice de lucru și o anumită pregătire. Vom vedea în ce măsură ele apar în studiul candidatului.

Biografia trădează o concepție elementară asupra rolului pe care factorii istorici îl dețin în interpretarea unei opere de artă. Indicațiunile net biografice, desfășurate cronologic, nu deschid decât perspective asupra vieții sufletești a poetului. Capitolul tot, în cuprinsul cărui autorul are între altele prilejul de-a atribui unui scriitor opere care aparțin altuia, are un aspect supărător de popularizare a unor date elementare și de reclamă sgomotoasă ca reclamele de circ. Inutil, cred, să mai adăug că autorul nu aduce nimic nou, într'un domeniu în care noutatea era într'adevăr greu de realizat, dar nu imposibil. Se știe că Byron a călătorit în Peninsula Balcanică și că a cunoscut în satele lor pe Aromâni. Itinerarul său a fost stabilit de mult timp în amănunt, dar refacerea și reconsiderarea lui din perspectivă românească putea fi întreprinsă. În locul acestei operațiuni, autorul se mulțumește cu o comodă compilare a informațiilor biografice de

mare circulație, unele dintre ele trecute prin filtrul biografiei romanțate. Voiu nota cu acest prilej lipsa totală de adâncire a unor anumite manifestări din viața lui Byron, făcute să definescă în amănunt caracterul poetului. S'a discutat îndelung despre legăturile incestuoase ale sale cu sora sa Augusta și se știe că faptul acesta a fost într'o mare măsură determinant pentru destinul poetului, pe care societatea engleză nu-l mai putea tolera în sânul ei. Urmarea a fost expatrierea lui definitivă și, ca o consecință a acesteia, abordarea unor anumite teme literare și accentuarea unei trăsături din firea sa: sarcasmul, îndreptat în deosebi împotriva ipocriziei societății engleze. Este, pe alte linii morale, atitudinea pe care avea să o aibă mai târziu Heine față de Germania. Dl. Benchea înregistrează în biografia sa operele care-l ajutau să lămurească definitiv această problemă: corespondența lui Byron cu Lady Melbourne, Astarté /Londra 1905/ de Lordul Lovelace, operă în care este urmărită viața Medorei, fiica lui Byron și a sorei sale, The Life of Lady Byron de Miss Ethel Colburn Mayne. Problema l-a preocupat de altfel și pe André Maurois, pe care candidatul în înregistrează de asemenea în capitolul francez al biografiei sale și care, oricât de romanțat ar fi privit viața poetului, invocă totuși mărturii concludente. Este surprinzător să constată, în urma acestora, că dl. Benchea socotește drept o invenție fără nicio bază tot ceea ce se spune ~~pune~~ despre așa numitul "mister byronian". Acesta este unul dintre faptele care mă determină să cred că dsa n'a consultat ^{biografia} ~~biografia~~ pe care o concentrează în finalul lucrării.

Capitolul închinat operei lui Byron are un caracter bibliografic, uscat cele mai adeseori, ușor pigmentat de lirism din când în când. Candidatul este total în afara problemelor propriu zis literare: pentru dânsul textul nu pune probleme, iar interpretarea literară este un fapt a cărui existență n'a bănuț-o încă. Totul se reduce la înregistrarea operelor, la rezumarea lor și la reproducerea unor poezii sau fragmente de poezii. În aceste împrejurări ar fi fastidios să se încerce urmărirea concepției ce ar sta la baza analizei sale: de o concepție literară nu poate fi vorba, iar analiza prezintă un singur punct de rezistență: cifra. Dl. Benchea are într'adevăr mania cifrelor, cu ajutorul cărora construiește o definiție cantitativă a operei byroniene: câte cânturi are un poem, câte st^ofe are fiecare cânt, câte versuri sânt în fiecare strofă și câte silabe în fiecare vers. Din acest punct de vedere dsa nu este concurat decât de răposatul postolescu - față de care, de altfel, are o infinită admirație - căruia în revenia până acum meritul de a fi numărat cele mai multe silabe versificate în românește.

Nici marile probleme ale romantismului, dintre care unele au

izvorât chiar din opera lui Byron, nu îi sânt cunoscute. Candidatul afirmă, în titlul capitolului închinat operei poetice byroniene, că aceasta însemnează triumful romantismului. Ideea este reluată în cursul lucrării și ajunge /la p.283/ la afirmația că Byron este spiritul cel mai apropiat de romantismul european, prin individualismul și pesimismul său, spre a culmina în constatarea - care are aerul unei traduceri nefericite - /p.274/ că poetul englez nu este propriu zis un romantic. Mai surprinzătoare încă este constatarea că autorul studiului nu vede în întreaga operă byroniană, trăsătura fundamentală a ei: titanismul. Mai mult chiar: vorbind despre Cain, creatura ce se revoltă împotriva Creatorului, dsa face afirmația că personajul "nu are nimic dintr'un titan, ci este mai curând un pedant indispus, care este cu voie rea față de soție și părinți și lui Dumnezeu îi reproșează greșeala creației sale, anume nedreptatea /sic/, că din cauza greșelii părinților nu mai poate fi în paradis, ci trebuie să-și câștige pâinea prin sudoarea feții sale și trebuie să cunoască moartea". Afirmația este într'adevăr desarmantă, dat fiind faptul că se referă la un poet care a făcut el singur mărturisirea că personajul care l-a obsedat statornic a fost Prometeu, al cărui suflu poate fi urmărit în tot ceea ce el a scris. Și totuși dl. Benchea amintește calificativul pe care Southey îl dase lui Byron: poet satanic; dsa însuși face constatarea că poetul este o mare forță demonică /p.279/, dar dela Satanul lui Southey și dela Demonul său până la titanul Lucifer din Cain și până la titanii romanticilor, dsa nu vede întinzându-se nicio punte.

Nu este cazul să se urmărească în amănunt părerile candidatului despre opera lui Byron. Cele notate până acum ne îndreptățesc să spunem că dsa se bucură de avantajul curios de a se arăta de opotrivă de străin de literatură atât prin ceea ce discută cât și prin ceea ce evită să discute.

Oprindu-se la un anumit stadiu de informație asupra lui Byron, cele două capitole, închinată vieții și operei poetului, au aerul unei prelucrări greoaie a unor lucrări elementare ~~englez~~, datând dinainte de 1900.

Dacă prin felul cum contemplă viața și opera lui Byron, dl. Benchea se arată lipsit de orice îndreptățire de a trata subiecte de literatură engleză, felul în care este urmărită influența poetului englez în literatura română ne arată că dsa este tot atât de puțin calificat pentru studii de literatură comparată. Candidatul simplifică până la limite nepermise una dintre cele mai complexe probleme de literatură comparată. Românii au cunoscut opera byroniană în forma ei originală numai târziu; în primele timpuri ea le-a fost mediată în special de traduceri franceze, dintre care aceea a lui A. Pichot s'a bucurat de o foarte largă circulație. Anumiți traducători francezi ai

operei lui Byron au trăit printre Români, unde au îndeplinit funcțiunea de preceptor în familii boeresti sau profesori în școlile publice. Acesta este cazul lui Louis Repey, profesor la Iași, colaborator la ziarele românești ale timpului și om cu orizont literar foarte larg. Interesează de asemenea de aproape soarta lui Byron în literatura grecească, unde influența sa a fost excepțional de puternică: poetul care a murit la Missolonghi și de care n'a fost străin nici gândul de a deveni rege al Greciei era destinat să creeze în jurul lui o atmosferă de legendă care, prin poeți ca Soutzos, ce număra prieteni și admiratori printre scriitorii români, a fost transmisă și literaturii române. Interesul pentru opera poetului englez a fost menținut apoi prin unele traduceri germane sau poeți germani influențați de Byron, cum este Heine; prin traduceri sau imitațiuni italiene /cazul lui G. Asachi/ sau prin influența unor poeți ruși, ei înșiși resimțindu-se de influența marelui insular /Pușchin, Lermontov/. Dacă la acestea adaug celebra odă închinată de Lamartine lui Byron, am indicat, cred, punctele esențiale din care opera byroniană s'a reflectat asupra literaturii române.

Studii anterioare tezei dlui Benchea au pus problema aceasta pe calea ei adevărată. Lăsând la o parte bogata discuție în legătură cu raporturile dintre Eminescu și Byron, despre care dsa nu are în niciun fel cunoștință /pe Eminescu îl socotește total în afara influenței byroniene și întregii probleme îi acordă, la p. 348, cinci rânduri/, voi aminti că tema care preocupă pe candidat a fost tratată direct în trei studii serioase: acela al lui Petre Grimm, Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză, publicat în Dacoromania, III; acela al lui Adrian Marino, Vechi traduceri românești, nesemnificate încă, din Lord Byron, apărut în revista Kalende din 1943 și 1944 și, în cele din urmă, în studiul, lui Emil Turdeanu, Oscar of Alva de Lord Byron. Izvoare apusene și reflexe românești, publicat în Studii literare, vol. III. Dintre acestea trei studii, fundamentale pentru subiectul pe care îl tratează, candidatul nu cunoaște decât pe cel dintâi, pe care, în schimb, îl pune la contribuție într'un chip compromițător. Traducerile preocupă în mod aproape exclusiv pe Grimm și de preocupă și pe dl Benchea în mod aproape tot atât de exclusiv. Cu neînsemnate excepții, le înregistrează în ordinea în care ele sânt înregistrate de Grimm, respectă cu religiozitate omisiunile involuntare ale lui Grimm și le comentează aproape cu termenii întrebuiți de Grimm /v. între altele Grimm, p. 306, Benchea 311, Grimm 309-310, Benchea 319, /Maiorescu/; Grimm 310-311 - Benchea 321 /Macedonschi/. Completările pe care le aduce pentru epoca pe care o studiază Grimm sânt cu totul neînsemnate, dar dsa înregistrează o parte din traduceri și studiile apărute după 1923, dată la care se oprea studiul regretatului nostru coleg, și până astăzi. Ceea ce-l deosebește însă de Grimm este pasiunea repro-

17
ducerilor de texte, originale sau traduceri, și mai ales originale și traduceri în același timp. Să mai adăugăm că și sub raportul acesta, de-a nu se zice că chestiunile fundamentale? Byron a influențat direct, prin opera lui; dar el a dat naștere unei anumite mode literare, byronismul, care a apărut pe Continent, în deosebi în literatură francză, și s'a oglindit într-o mare măsură și în literatura română. Se impunea urmărirea raporturilor între byronieni minori francezi, care au cultivat cu predilecție excentricul, și poezia română. Candidatul trebuia să se lămurească asupra ramurii extremiste din mișcarea Les Jeunes France - un Théophile Douday bunăoară - și-ar fi ajuns la concluzia că subiectul său, urmărit pe planul literaturii comparate, impunea o divizare a materialului: influența lui Byron în primul rând, influența byronismului în rândul al doilea.

Procedând așa cum a procedat, într'un domeniu în care căile de cercetare erau totuși indicate, candidatul, a izbutit să dea o lucrare incompletă, neștiințifică și prin urmare inutilă.

Ar trebui să spun câteva cuvinte și despre capitolul bibliografic. Dl. Benchea ne dă o bibliografie bogată, împărțită în mai multe subdiviziuni. Cea dinăi dintre acestea cuprinde titlul operelor lui Byron, copiate din tabla de materii a unei ediții complete a scrierilor sale. Urmează apoi bibliografia engleză a problemei, cuprinzând un mic număr de ediții ale operei byroniene și de studii închinată poetului. O subdiviziunea aparte intitulată Byron în limba italiană, concentrează un mic număr de traduceri italiene și de studii în limba italiană asupra lui Byron. Același lucru cu bibliografia franceză și germană a subiectului său. Cum era și firesc, bibliografia românească este mai bogată, deși, după cum am văzut, ea este lipsită de articole fundamentale. Spre a-i spori proporțiile - candidatul are cultul dimensiunilor - , recurge la unele procedee specifice. Astfel, sub nr. 30 al studiilor românești, este înregistrat vol. II al tratatului de literatură al lui Ovid Densusianu, sub nr. 62 de-a înregistrează din Ovid Densusianu capitolul despre Grigore Alexandrescu, apărut în volumul III al aceluiași tratat de literatură care, după toate regulile, ar fi trebuit să fie înregistrat sub același nr. și titlu ca și vol. II. Lăsând la o parte studii de importanță celor datorite lui Marino sau Turdănu, candidatul găsește necesar să înregistreze fila din 19 Aprilie a Calendarului Confederației Generale a Muncii, întrucât pe acea filă era amintită moartea poetului. Dl. Benchea nu știe nici să bibliografieze o operă. Astfel la bibliografia engleză este amintită între altele ediția într'un volum din 1870, a operei poetice a lui Byron, cu specificarea de amănunt: "pe două coloane legat în pânză", în timp ce capitolul de treduce

ri în limba germană începe în felul următor: "1. Adrian, Frankfurt, 1830, în 12 vol. 2. Ernst Ortlepp, Stuttgart, 1839, în 12 vol." Aceasta însemnează că dsa înregistrează numele traducătorului, locul de apariție, anul și nr. volumelor, omițând titlul operei și numele autorului din care se traduce. Alteori, același capitol solicită pe cititor să creadă că traducerea germană a apărut sub titlu românesc: ex.: "Schröter, trad. integrală, 1875-1886 în 6 vol.", sau: "F. Brie, Traduceri alese din diferiți traducători în 4 vol. 912". Este clar că autorul n'a văzut multe din cărțile pe care le notează, ceea ce ~~prind~~ trădează de asemenea o concepție științifică aparte.

Rezerve tot atât de serioase se pot face și în ceea ce privește felul de a se exprima al dlui Benchea. În primul rând ar putea fi suspectate cunoștințele sale de limba engleză. În general, dsa dă dovadă de multă diplomație în acest domeniu: când reproduce textul englez, evită să dea o traducere românească proprie, iar când dă o astfel de traducere nu reproduce și textul original. S'ar putea cita numeroase exemple de traducere confuză; eu semnez, cu titlul de exemplu, pe aceea a dedicației cântului IV din Childe Harold /p.149/. Într'un anumit moment însă, dsa a trecut peste această regulă și ne-a dat paralel textul englez și pe cel românesc /p.20/. Aici vedem că Attic metres /metri atici/ se traduce în românește prin metri antici, iar versul: Of Grecian dramas vaunts the deathless fame /adică: el laudă numele nemuritor al dramelor grecești/ se traduce prin: cu dramele grecești se laudă de renume nemuritor. Și limba sa românească este la aceeași înălțime: Dl. Benchea vorbește despre mefistofelnic /mefistofelic, p.178/; romantescă /p.218/; dantez /dantesc, p.265/; teatralitate /teatralism, p.277/. La pagina 278 se vorbește despre actualitatea grafică a lui Byron, iar la p.313 despre ritmul licentios, adică neregulat, al traducerilor lui George Sion. Și frazele sale sânt lipsite uneori de scheletul gramatical: "Atunci poetul Grigore H. Grandea - care se socotea nepot al lui Byron, deoarece acesta ar fi avut un fiu cu o voscopoleancă, Ianta, bunica lui Grigore Grandea". /p.313/.

N'am semnalat, în legătură cu teza prezentată de dl. Benchea, decât o mică parte din rezervele pe care ea le îndreptățește. Concluzia pe care ele o impun nu poate fi decât negativă. Candidatul este lipsit de noțiunile elementare ale istoriei literare sau literaturii comparate, după cum este lipsit de practica științifică în aceste domenii. Orice bunăvoință arătată față de o astfel de lucrare ar atrage asupra Universității noastre o mare răspundere, științifică și morală în același timp. De aceea propun onoratului consiliu respingerea ei.